

mgr Leszek Molendowski
Uniwersytet Gdański
Wydział Historyczny
Pracownia Historii Pomorza i Krajów Nadbałtyckich

Streszczenie pracy doktorskiej

Zakony męskie diecezji chełmińskiej w II Rzeczypospolitej (1920 – 1939)

Gdańsk 2019

Przez ostatnie 30 lat poczyniono bardzo duże postępy w badaniach historycznych nad dziejami i rolą instytucji religijnych w historii Polski, jak również w życiu Polaków. Dotyczą one w przeważającej większości Kościoła katolickiego, z którym nadal identyfikuje się znaczna część obywateli polskich. Badania skupiają się głównie jednak na okresie dla Kościoła najtrudniejszego, II wojnie światowej i w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (PRL). Niestety, ale jakiegokolwiek badania nad dziejami wcześniejszymi, w okresie II Rzeczypospolitej zeszły na drugi plan. Jednym z najciekawszych, a jednocześnie najmniej znanych obszarów działalności Kościoła katolickiego w diecezji chełmińskiej związana jest z zakonami i zgromadzeniami zakonnymi. Specyfika ziem, które jeszcze niedawno wchodziły w skład cesarstwa niemieckiego, powodowała, że po krótszej lub dłuższej przerwie zakony musiały tu budować swą pozycję od podstaw; zbudować domy zakonne, klasztory, kaplice i kościoły, a także odbudować swoją pozycję. Z tego też powodu w ogólnopolskim zestawieniu diecezja chełmińska zajmowała w tym zakresie 13 miejsce z 118 zakonnikami.

Władze poszczególnych zgromadzeń, a później sami zakonnicy musieli zdobyć sobie przychylność nie tylko ludzi świeckich, z którymi mieli pracować i im służyć, ale również kleru diecezjalnego. Dotyczyło to również władz państwowych, np. zabiegi o utworzenie placówki jezuickiej w Gdyni trwały prawie dziesięć lat. W pierwszym okresie, gdy do 1926 r. na czele diecezji stał bp Augustyn Rosentreter. Wtedy pojawiły się tu dwa pierwsze, największe i, jak się wkrótce miało okazać, najbardziej zasłużone w dziejach diecezji zakony: do Torunia przybyli redemptoryści, a do Górnej Grupy werbiści. Drugi etap przypada na okres sprawowania władzy w diecezji przez bp. Stanisława Okoniewskiego (1926 – 1939). To za jego czasów stopniowo osiedlali się tu: w Chełmnie pallotyni i misjonarze, w Gdyni jezuiti

i franciszkanie konwentualni, w Rumi salezjanie, duchacze we Włókach – Chełmszczonec, w Toruniu michalici, a w Wielkim Klinczu Misjonarze Świętej Rodziny.

Ramy czasowe pracy stanowią lata przynależności diecezji chełmińskiej, w zmodyfikowanych granicach z 1925 r. (powstanie diecezji gdańskiej) do państwa polskiego.

Podstawę przeprowadzonych rozważań stanowią materiały źródłowe przechowywane głównie w zasobach archiwów poszczególnych zakonów, władz prowincji i domach zakonnych na terenie diecezji chełmińskiej. Materiał ten został uzupełniony przez źródła pozyskane z archiwów państwowych.

Rozdział pierwszy ukazuje bardzo ciekawy, lecz skomplikowany proces stopniowego osiedlania się poszczególnych zakonów i zgromadzeń zakonnych na terenie diecezji chełmińskiej, która dopiero w 1920 r. staje się, po okresie zaboru niemieckiego integralną częścią państwa polskiego. Dla jednych zakonów sprawa osiedlenia się na nowym terenie była tylko formalnością, dla innych długa drogą, która trwała kilka lub nawet kilkanaście lat. Różne były też tego przyczyny.

W rozdziale drugim przedstawione zostały trzy bardzo ważne zagadnienia. Pierwszym z nich było przebadanie grup samych zakonników, ich pochodzenie terytorialne i społeczne, jak również wykształcenie i doświadczenia zawodowego przybywających i pracujących przez lata księży – zakonników. Drugim z kolei jest przedstawienie jakiego rodzaju pracę duszpasterską zakony i jej członkowie prowadzili, do kogo była ona skierowana, o jakim była zasięgu oraz jaki był odbiór pracy zakonników, zarówno wśród wiernych, jak i księży diecezjalnych.

Ostatni rozdział, trzeci dotyczy powstania, rozwoju i samej działalności szkoła sprawdzonych przez zakony w Górnej Grupie, Toruniu, Chełmnie i w Gdyni.